

— Dijkgraaf Daan Vergunst en directeur Water Anita Wouters

Waterlinie brengt water, natuur en cultuur samen

'Kansen pakken, creativiteit tonen'

— Marcel Bayer

Cultuur, natuur en water komen bij elkaar in het unieke gebied van de Nieuwe Hollandse Waterlinie, door het kabinet in de Nota Ruimte aangemerkt als één van de nationale landschappen. Behoud door ontwikkeling is dé manier om het waardevolle erfgoed, de natuurwaarden en de landschappelijke kwaliteiten te borgen en tegelijk te benutten voor het invullen van de wateropgave. Dat vinden Daan Vergunst, dijkgraaf van Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, en Anita Wouters, Directeur Water van het ministerie van Verkeer en Waterstaat. De dijkgraaf neemt de topambtenaar mee het veld in; op zoek naar kansrijke functiecombinaties.

— Op diverse plaatsen in de omgeving van Utrecht werken waterbeheerders en planologen van de stad en het waterschap samen aan de concrete invulling van de ambities uit het Linieperspectief Panorama Krayenhoff. De werken en inundatievelden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie kunnen een nieuw leven krijgen dankzij de noodzakelijke wateropgave in het dicht verstedelijkte gebied. 'Panorama Krayenhoff laat zien wat er allemaal kan in zo'n ingewikkeld gebied', geeft Anita Wouters alvast als schot voor de boeg wanneer we de groeikern en Vinexlocatie Houten uitrijden. Zij zit sinds maart dit jaar namens het ministerie

in de liniecommissie, die zorg moet dragen voor de uitvoering van het nationaal project de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Er opent zich een fraai open polderlandschap met nog hoofdzakelijk een agrarische functie. Op de achtergrond ligt de Lekdijk. 'Dat karakteristieke landschap willen we hier vasthouden', vertelt Daan Vergunst. 'Niet eens zozeer vanwege de waterberging, want zoveel water extra hoeven we in dit gebied niet weg te stouwen. Het gaat vooral om de openheid van het rivierenlandschap.' De waterbeheerders vinden het gemeentebestuur van Houten aan hun zijde, want die willen niets weten van de bouw van Schalkstad, een potentiële nieuwbouwlocatie bij de dorpen Schalkwijk en Tull en 't Waal. 'De gemeente Houten vindt ook dat de agrarische functie hier de drager moet blijven.' Anita Wouters hoort het instemmend aan. 'Dit gebied zal inderdaad niet substantieel bijdragen aan de waterstandverlaging in de grote rivieren mocht er sprake zijn van hoog water. De regionale wateropgave ligt voornamelijk op het bordje van de waterbeheerder en de lokale overheid. Maar omdat dit gebied een waardevolle groene as vormt tussen de steden en onderdeel is van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zullen we erop toezien dat er geen verdere verstedelijkings plaatsvindt.'

— **Functiecombinaties zoeken**

— Langs de Schalkwijkse Wetering vindt het jaarlijkse onderhoud aan de kaden plaats. Vergunst gaat verder met zijn uitleg. 'Je ziet dat het geen enorm kanaal is. Daarom is er voor de inundatie eind 19de eeuw een apart kanaal gegraven om het gebied sneller vanaf de Lek onder water te kunnen zetten.' Links en rechts van de polderweggetjes in Tull en 't Waal zien we kleine werken van de waterlinie. De meesten hebben geen functie meer en zijn vrijwel aan het oog onttrokken door dichte begroeiing. Het Werk aan de Korte Uitweg heeft wél een nieuwe functie gekregen. Het gesloten werk met bomvrije kazerne en remise is in gebruik als theehuis met natuurcamping. Op het erf staan tafeltjes en stoeltjes onder parasols. De laatste gasten die hebben overnacht fietsen net weg, bepakt en bezakt. Voor dijkgraaf Vergunst is dit een goed voorbeeld van functiecombinatie op het gebied van cultuurbehoud, recreatie en bescherming van natuurwaarden. 'Commerciële functies mogen wat mij betreft best meer ruimte krijgen, zolang dat in goede harmonie gebeurt. Mensen moeten er gebruik van kunnen maken. Je hebt er wel een ondernemer voor nodig, die er brood in ziet.'

— **Behouden door ontwikkeling**

— Het lijkt mij slim om te kiezen voor behoud door ontwikkeling, voert Anita

Wouters aan. 'Even gechargeerd gezegd: er is een grote spanning tussen de traditionele cultuurhistorici en ontwikkelingsplanologen-denkers. Dat is een brug die wel moet worden geslagen, willen we de oude waarden zichtbaar en bruikbaar kunnen maken. De stedeling in de omgeving moet er ook plezier aan kunnen beleven, als degene die het meest betaalt voor bescherming van natuur en landschappelijke waarden.'

Staande op de Lekdijk bij het grote Fort Honswijk geeft de dijkgraaf de beperkingen aan van wat mogelijk is door ontwikkeling. Dit fort verdedigde samen met Fort Everdingen de toegang via de rivier de Lek en de inundatiesluis. Het is nog steeds in gebruik door Defensie, maar allang niet meer in de oude functie en staat er nogal vervallen bij. Van een vrij schootsveld is geen sprake meer door de dichte en hoge begroeiing rondom. 'Er valt nu weinig meer

geld voor de Nieuwe Hollandse Waterlinie op het ministerie, zegt ze. 'Toch realiseren we ons stilaan dat we het waterbelang altijd moeten inpassen in andere belangen. Cultuurhistorie is er één van. Dat komt ook tot uitdrukking in de PKB Ruimte voor de rivier.'

— Aan de noordkant van de stad Utrecht is de uitwerking van het Linieperspectief al verder gevorderd. De Nieuwe Hollandse Waterlinie met de forten Blauwkapel en Ruigenhoek ligt vlak tegen de stad aan, net als aan de oostkant. Maar hier ligt het gebied lager en biedt nog volop mogelijkheden voor waterberging. En dat is hard nodig want in het noordelijke deel van de stad is weinig ruimte voor piekberging. We rijden naar Fort Ruigenhoek in de gelijknamige polder. Daan Vergunst laat zien waar dit najaar de landinrichting 'Noorderpark'

We moeten kiezen voor behoud door ontwikkeling

te schieten zonder een boom te raken. Maak je het open, dan krijg je een ander ecosysteem. De vraag is dus welke natuurwaarden je hier wilt hebben. Sommigen vinden openheid mooi, anderen hechten juist aan een besloten plek binnen die openheid.' Volgens Daan Vergunst is het de maatschappij die uiteindelijk de keuze bepaalt, zolang de veiligheid niet in het gedrang komt. 'Dit fort ligt in de primaire waterkering en wordt daarom ieder jaar geschouwd. Het inlaatwerk in de dijk voor het inundatiekanaal is verstopt. Als je dat open gaat maken, tast je toch de stevigheid van de dijk aan. We proberen juist zoveel mogelijk coupures in de dijk kwijt te raken, want elke coupure is een extra risico.'

— Cultuurhistorie laten meewegen

— Dijkgraaf Vergunst verwacht dat de rijksoverheid meedenkt en ondersteunt op de plaatsen waar het de waterbeheerder de pet te boven gaat. 'Als wij op nationaal niveau die Nieuwe Hollandse Waterlinie allemaal zo prachtig vinden, dan zal het Rijk z'n duit in het zakje moeten doen om onderhoud te verrichten en bepaalde projecten te realiseren. Voor ons is de vraag in welke mate we de waterlinie nodig hebben voor het waterbeheer. Hoe dan ook proberen we de cultuurhistorische waarden zoveel mogelijk mee te nemen.'

Verkeer en Waterstaat heeft nog niet zo'n grote traditie in het werken met cultureel erfgoed, geeft de Directeur Water ruitelijk toe. En er is niet zoiets als een apart potje

gaat beginnen, met natuur- en recreatieontwikkeling, en waarin tegelijk voldoende capaciteit voor waterberging is opgenomen. 'De Dienst Landelijk Gebied van het ministerie van LNV heeft de nodige gronden verworven en een deel wordt afgegraven, zodat er ruime mogelijkheden komen voor waterberging. Bij het fort is ruimte voor intensievere vormen van recreatie, zoals zwembad De Kikker. Één van de weinige echte natuurzwembaden in dit deel van de Randstad én bij mijn weten de enige in een vestinggracht'.

De dijkgraaf is zeer te spreken over de samenwerking met de gemeente Utrecht. 'WB21 en het Panorama Krayenhoff zijn belangrijke prikkels geweest om tot creatieve oplossingen te komen. Voor het waterplan van de stad Utrecht zitten we met verschillende wethouders en diensten om de tafel. En dan ontstaat er opeens een stuk herkenning. Je ziet elkaar vaker, leert elkaar en ieders standpunten beter kennen. En dan zoek je samen naar haalbare oplossingen. Er kan een heleboel niet, vanwege het waterbeheer en de wateropgave. Ik denk dat we onze energie moeten steken in het zoeken naar de dingen die wel kunnen met water. Creatieve oplossingen komen van creatieve geesten, als je ze maar de ruimte geeft.'

Nieuwe Hollandse Waterlinie

In 1999 brachten de bewindslieden van OCW, VROM, LNV en V&W de Nota Belvedere uit. De intentie van deze Nota is de cultuurhistorie volwaardig en vroegtijdig te betrekken bij de inrichting van de ruimte van Nederland. 'Behoud door ontwikkeling' is het adagium van Belvedere. Om te laten zien hoe cultuurhistorie kan doorwerken in de ruimtelijke inrichting heeft het rijk de Nieuwe Hollandse Waterlinie als nationaal project gelanceerd. Deze status is de Waterlinie toegekend enerzijds vanwege de complexe bestuurlijke opgave (de samenwerking tussen 5 departementen, 5 provincies, 25 gemeenten en 5 waterschappen), anderzijds vanwege de complexe ruimtelijke opgave (een 'megasingel' met een eigen identiteit aan de oostflank van de Deltametropool).

In de ruimtelijke visie op de Waterlinie, het linieperspectief Panorama Krayenhoff, is neergelegd hoe de Waterlinie tot een herkenbare ruimtelijke eenheid te maken en deze duurzaam in stand te houden door toevoeging van eigentijdse functies. Dit voorjaar is deze ruimtelijke inrichtingsopgave planologisch verankerd in de Nota Ruimte. De Waterlinie is hierin aangewezen als een van de 20 Nationale Landschappen en maakt deel uit van de ruimtelijke hoofdstructuur van Nederland. Meer informatie over de Nieuwe Hollandse Waterlinie op www.hollandsewaterlinie.nl.

— Frodo Bootsman

— Wateroverlast

— Het waternieuws werd in de afgelopen weken nog steeds gedomineerd door de wateroverlast. De afgelopen maand was de natste augustusmaand sinds 1900 en de afgelopen zomer was de natste in ruim vijftig jaar. De schade is groot, vooral in het Westland en in Friesland, waar onder meer aardappel- en uienoogsten dreigen te mislukken (onder meer: Het Financieel Dagblad, 19/8, De Volkskrant, 26/8 en 28/8, Agrarisch Dagblad, 28/8).

— Op compensatie uit Den Haag hoeven boeren en tuinders niet te rekenen, omdat de schade als ondernemersrisico wordt gezien. Sinds kort kunnen boeren zich tegen regenschade verzekeren, maar slechts weinig boeren hebben dat al gedaan. Ook inwoners van de getroffen gebieden komen niet in aanmerking voor schadevergoedingen. Volgens gemeenten is daarvoor geen geld beschikbaar (Agrarisch Dagblad, 24/8, Parool, 28/8, Het Financieel Dagblad, 20/8).

— Volgens het Hoogheemraadschap van Delfland zijn de belangrijkste oorzaken van de hevige regenval in het Westland de klimaatverandering en de zogenoemde clusterbuien – buien die vlak achter de kustlijn extra veel water laten vallen. Bovendien is het een van de meest 'verharde' gebieden, zodat het regenwater onvoldoende kan worden vastgehouden en sloten snel overbelast raken. Het Hoogheemraadschap werkt aan een groot aantal maatregelen die het Westland in de toekomst moeten

ontlasten. De kosten van die maatregelen zijn ongeveer driehonderd miljoen euro (NRC Handelsblad, 24/8 en 27/8, Agrarisch Dagblad, 24/8 en 28/8).

— Grondwater

— De Commissie van Advies inzake Waterstaatswetgeving stelt in haar onlangs verschenen advies "Zicht op grondwater" dat burgers in eerste instantie zelf verantwoordelijk zijn voor het grondwater op hun eigen perceel. Daarnaast moet worden vastgelegd dat decentrale overheden medeverantwoordelijk zijn. Bij bestemming en inrichting van nieuwbouwlocaties zullen gemeenten en provincies meer rekening houden met de waterhuishoudkundige geschiktheid van de grond (NRC Handelsblad, 24/8 en 27/8).

— Boetes bij begrotingstekort

— Minister Zalm (Financiën) overweegt een boeteclausule voor lokale overheden die hun begrotingstekort te hoog laten oplopen. Het plan loopt in de pas met het Europese stabiliteitspact, waarbij lidstaten die hun begrotingstekort tot boven de 3 procent laten oplopen, moeten worden beboet. Vorig jaar bezorgden de tekorten van decentrale overheden Nederland een financieringstekort van boven die 3 procent. Volgens het plan moeten provincies, gemeenten en waterschappen die hun taakstelling niet halen, aan het Rijk een boete betalen van 5 procent van de overschrijding. Dat geld wordt overigens weer teruggesluisd in het provincie- en gemeentefonds. Voor 2005 lukt het niet meer om de regeling

in wetgeving vast te leggen, maar Zalm wil volgend jaar wel al proefdraaien met een niet-vrijblijvend experiment (Binnenlands Bestuur, 20/8, De Volkskrant en Het Financieel Dagblad, 23/8, Trouw, 25/8).

— En verder

— De waterschappen Groot-Haarlemmermeer, De Oude Rijnstromen, Wilck en Wiericke en het Hoogheemraadschap van Rijnland gaan op korte termijn 90 kilometer veendijken versterken (Haagsche Courant en Agrarisch Dagblad, 19/8, Cobouw, 20/8).

— Uit een peiling van burger@overheid blijkt dat stemmen via internet bij stemgerechtigden in de smaak valt. Ruim driekwart van de deelnemers van de peiling zegt liever via internet te stemmen. In oktober wordt het internetstemmen in Nederland voor het eerst in praktijk gebracht bij de waterschapsverkiezingen van het Hoogheemraadschap van Rijnland (Nu.nl, 25/8, Haagsche Courant, 26/8).

— Hoogheemraadschap van Rijnland en het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden hebben na 840 jaar een conflict over de waterafvoer in hun gebieden bijgelegd. Graaf Floris III legde in 1162 een dam in de Oude Rijn, ter bestrijding van wateroverlast in Holland. De dam had tot gevolg dat het Bisdom Utrecht meer wateroverlast kreeg. Op 17 augustus ondertekenden de hoogheemraadschappen een akkoord over de afvoer van water en legden daarmee hun "ruzie" bij.